OLIGOFREN BOLALARNI DIFFERENSIAL YONDASHGAN HOLDA KORREKSION O‘QITISH VA TARBIYALASHHNING DOLZARB MASALALARI

Sobirova Gulchehra Ulug‘bek qizi
Maxsus pedagogika (logopediya) 25-02 guruh talabasi

Annotasiya: Ushbu maqolada oligofren bolalar ta’lim-tarbiyasi muammosi tadqiq qilingan. Sohaga oid ilmiy adabiyotlar tahlili asosida aqli zaiflik darajalari guruhlangan, har bir guruh ta’riflangan va tabaqalashtirilgan yondashishni qo‘llash asosida aqli zaiflikni korreksiyalash masalasi tadqiq etilgan.

Tayanch so‘z va tushunchalar: intellekt, intellekt koeffisienti (IQ), intellektual kamchilik, intellektual rivojlanmaslik, jarohat, kognitiv bilish jarayonlari, aqli zaiflik, nutqiy qobiliyat, korreksion ta’lim, debillik, imbesillik, idiotizim, organik demensiya.

Kirish. Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida jismoniy va ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarga nisbatan yangi munosabat bilan bog‘liq bo‘lgan maxsus ta’lim tizimidagi o‘zgarishlarning yangi istiqbollari ochilmoqda, ularning ijtimoiylashuvi va jamiyatga integratsiyasi muammolari hal qilinmoqda. Respublikamizda rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan yoki ijtimoiy kelib chiqishidan qat’iy nazar barcha bolalar yetarlicha o‘qitish va tarbiyalash uchun qulay bo‘lgan shartsharoitlarni yaratishning huquqiy asosi bo‘lgan “Ta’lim to‘g‘risida”gi va “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonunlarida jamiyatda sog‘lom turmush tarzini yanada shakllantirish, aholining salomatligini yanada mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar kompleksini ishlab chiqarish va ma’naviy jihatdan yetuk yosh avlodni o‘qitish, tarbiyalash, rivojlantirish uchun barcha shart-sharoitlarni yaratish belgilab berilgan. Bola shaxsining tarkib topishi - hayotining birinchi kunlaridanoq boshlanadi. Bola har kuni ko‘rgan va eshitganlari asosida borliqqa, tevarak-atrofdagi kishilarga o‘z munosabatini bildiradi, kattalarning xatti-harakatlari, ishlariga, sodir bo‘layotgan voqealarga bolaning reaksiyasi, atrofdagilarga bo‘lgan munosabati – bularning barchasi bola ma’naviy olamining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Bolaning xoh ona qornida paydo bo‘lishi va rivojlanishi, xoh tug‘ruq jarayonidagi va tug‘ilganidan keyingi rivojlanib borishi uchun zarur bo‘lgan ma’lum shart-sharoitlarning buzilishi turli xil jismoniy yoki ruhiy rivojlanishidagi nuqsonlar, kamchiliklarga olib kelishi mumkin. Shulardan biri bu – aqli zaiflikdir.

Mavzuning dolzarbligi intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni tabaqalashtirilgan yondashishni qo‘llash asosida korreksion o‘qitish va tarbiyalash masalalari yetarli darajada o‘rganilmaganligi sababli, ilmiy va amaliy tadqiq etish.

Mavzu bo‘yicha ilmiy izlanishlarning qisqacha tahlili. Aqli zaiflik deganda bosh miyaning organik jihatdan jarohatlanishi natijasida psixik, birinchi navbatda intellektual rivojlanishning turg‘un pasayishi tushuniladi. Aqli zaif bolalar umumta’lim maktablari dasturini o‘zlashtirishga qodir bo‘lmaydilar. Og‘ir darajadagi aqli zaif bolalar maktabda bilim va ko‘nikmalarni o‘zlashtirib ololmaydilar. Aqli zaiflik tushunchasini to‘g‘ri tushunishning amaliy va nazariy ahamiyati juda katta. Nazariy ahamiyati – bolalardagi nuqsonli ruhiy taraqqiyotning mohiyatini chuqurroq bilish uchun zarur. “Aqli zaiflik”ka to‘g‘ri ta’rif, tushuncha berish, uning sabablarini to‘g‘ri tushunishga yordam beradi. Buning amaliy ahamiyati yanada kattadir. Aqli zaif bolalar uchun maxsus o‘quv-tarbiya muassasalari mavjud. Barcha aqli zaif bolalar maxsus maktablarda ta’lim-tarbiya olishlari lozim. Aqli zaif bolalarni to‘g‘ri aniqlash, ularning butun hayotini belgilab berishini inobatga olib, juda ehtiyotkorlik bilan yondashish kerak.

Maqolaning ilmiy yangiligi:

– intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni differensial yondashgan holda korreksion o‘qitish va tarbiyalash masalalarining dolzarbligi yoritilgan;

– intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni differensial yondashgan holda korreksion o‘qitish va tarbiyalash masalalari tadqiqi yuzasidan ilmiy adabiyotlar tahlil etilgan; – intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni differensial yondashgan holda korreksion o‘qitish va tarbiyalash masalalari yuzasidan mutaxassislarga tavsiyalar berilgan.

Tadqiqotning maqsadi intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni differensial yondashgan holda korreksion o‘qitish va tarbiyalash masalalari bo‘yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning obyekti intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni differensial yondashgan holda korreksion o‘qitish va tarbiyalash masalalarini o‘rganish jarayoni.

Tadqiqotda tizimlilik, qiyosiy-mantiqiy tahlildan foydalanildi. Tadqiqotning manbaini me’yoriy huquqiy hujjatlarni, pedagogik, psixologik, metodik adabiyotlarni qiyosiy-mantiqiy tahlil qilish natijalari tashkil etdi.

F 70. Yengil darajadagi aqli zaiflik - bu aqliy rivojlanmaganlikning ahamiyatsiz bo‘lgan darajasi. Bu darajadagi bolalar va shaxslar aqli zaiflik darajalari orasida eng ko‘p bo‘lgan miqdorini (70 – 80 %)3 tashkil etadi. Bu darajadagi bolalar normal rivojlanayotgan tengdoshlaridan orqada qoladi. Ular odatda kechroq yurib, gapirishni boshlaydi, kechroq muddatlarda o‘zini eplash ko‘nikmalarini egallaydi. Bunday bolalar qovushmagan, jismonan zaif, tez-tez betob holga tushadigan bo‘ladi. Ular atrofdagi predmetlar olami bilan qiziqishlari yetarlicha rivojlanmaydi: predmetlarni o‘rganmaydi, ular to‘g‘risidakattalardan so‘rashga intilmaydi, tabiat va ijtimoiy hayotda sodir bo‘layotgan jarayon va hodisalarga befarq munosabat bildiradi. Shu sababli maktabgacha davr yakuniga kelgan yoshda ularning passiv va aktiv lug‘at boyligi ham yetarlicha rivojlanmaydi. Bolalar biror bir sodda matn mazmunini ravon bayon eta olmaydi. Iboralari juda sodda. Passiv lug‘atning hajmi ham me’yorga nisbatan kam. Ular inkor etishli gaplar, ikki-uch so‘zdan iborat yo‘riqnomalarni tushunmaydi, xatto maktab yoshida ham suhbatga kirishishga qiynaladi, chunki ular hamsuhbatning savollarini yetarli darajada yaxshi tushunmaydilar. Korreksion ta’lim-tarbiya olmagan maktabgacha yoshning oxirida bunday bolalarda faqat predmetli faoliyat shakllanadi. O‘yinli faoliyat yetakchi bo‘lib qolmaydi. Kichik maktabgacha yoshda ularda o‘yinchoqlar bilan maqsadsiz harakatlar ustun bo‘ladi (kubikni og‘ziga olib boradi, qo‘g‘irchoqni uloqtiradi), katta maktabgacha yoshga kelib, predmetli o‘yinli harakatlarda (qo‘g‘irchoqni allalash, mashinani yurgizish), protsessual o‘yin – bir xil harakatlarni qayta-qayta takrorlash paydo bo‘ladi. O‘yinli harakatlar emotsional munosabat va nutq bilan birga sodir bo‘lmaydi. Maxsus korreksion tarbiyalash va o‘qitish asosida syujetli-rolli o‘yin harakatlari mustaqil ravishda shakllanadi. Ko‘p hollarda yengil darajadagi aqli zaif bolalar ommaviy bolalar bog‘chasiga qatnaydilar, chunki bu davrda ularning ruhiy rivojlanishidagi orqada qolishi yaqqol ko‘zga tashlanmaydi. Yengil darajadagi aqli zaif bolalarning ko‘pchiligi umumta’lim maktabida ta’lim-tarbiya olmoqdalar. Bu yerda ular darhol matematika, ona tili, o‘qish kabi fanlarni o‘zlashtirishda jiddiy qiyinchiliklarni boshdan kechiradi. Ko‘pincha bir sinfdan ikkinchiyilga qoladi, ammo, takroriy o‘qitishda ham dasturiy materialni o‘zlashtira ololmaydilar. Qiyinchilik sabablarini mumkin qadar erta aniqlash va aqli zaif bolalarga maxsus korreksion pedagogik-psixologik yordam berish uchun tibbiy-psixologik-pedagogik komissiya ko‘rigidan o‘tkazish lozim. Asosiy qiyinchiliklar odatda maktabda ta’lim-tarbiya olish, o‘zlashtirish sohasida kuzatiladi va ko‘pgina bolalarda o‘qish va yozish ko‘nikmalarini egallash alohida qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Yengil darajadagi aqli zaif bolalar ko‘p hollarda mavhum tafakkur talab qilmaydigan, amaliy faoliyatga asoslangan, sodda qo‘l mehnati bilan shug‘ullanishlari mumkin. Ular rassom, sartarosh, duradgor, oshpaz, tikuvchi, chilangar, kashtachi va hokazo kasb-hunarlarni yaxshi o‘zlashtiradilar va ijtimoiy hayotda muayyan kasb-hunar bilan mustaqil ravishda shug‘ullana oladilar. Nazariy sohada unumdorlikni talab qilmaydigan ijtimoiy sharoitlarda (masalan, qishloq joylarida) mustaqil faoliyat yurita oladilar. Tasavvurlarni shakllantirish hamda bilim va ko‘nikmalarni o‘zlashtirish qiyinchiliklari, faoliyatining xar xil turlarini rivojlantirishdagi orqada qolishlariga qaramasdan, yengil darajadagi aqliy rivojlanmaganlikka ega bolalar rivojlanish uchun yetarlicha imkoniyatlarga ega. Ularda asosan aniq fikrlash qobiliyati saqlanib qolgan, ular amaliy vaziyatlarda yo‘l topishga qodir, kattalarga taqlid qilgan, ularning aksariyatida emotsional-irodaviy soha bilish faoliyati sohasiga

nisbatan kuchliroq, ular ijtimoiy mehnat faoliyatiga bajonidil kirishadilar.Yengil darajadagi aqli zaif bolalar ularning psixik rivojlanishining xususiyatlarini inobatga oluvchi o‘qitishning maxsus uslub, usul va vositalariga muhtoj. Bunday bolalarning rivojlanishi uchun alohida shart-sharoitlar yaratilgan maxsus bolalar bog‘chalari, oddiy bolalar bog‘chalarida maxsus guruhlari mavjud. 7-8 yoshdan yengil darajadagi aqli zaif bolalar o‘qitishning korreksion dasturlari bo‘yicha olib boriladigan maxsus korreksion maktablarida ta’lim-tarbiya oladilar. maxsus korreksion maktablarda aqli zaif bolalarni o‘qitish, tarbiyalash va rivojlantirish vazifalari nafaqat korreksion yo‘naltirilganli, balki kasb-hunargayo‘naltirilganligi bilan ham muhim ahamiyatga ega.

F 71. O‘rta darajadagi aqli zaiflik. Bunda ham bosh miyaning katta yarimsharlari qobig‘i, ham undan pastda joylashgan qismlari organik jarohatlangan bo‘ladi. Bunday buzilish bola rivojlanishining erta davrlarida namoyon bo‘ladi. O‘rta darajadagi aqli zaiflik bilish jarayonlarining shakllanmaganligi bilan tavsiflanadi. Tafakkurda konkretlik, ketma-ketlik yo‘q, bolalarning harakatlari maqsadli va aktiv emas. O‘rta darajadagi aqli zaif bolalarda nutqni tushunish va undan foydalanish o‘ta sekin (3-5 yilga kechikib) rivojlanadi, bu sohada to‘liq rivojlanish esa cheklangan. Ko‘pincha nutq jiddiy nuqsonlar bilan kechadi. So‘z boyligi kam, u ko‘proq kundalik hayotda ishlatiladigan so‘z va iboralardan iborat bo‘lishi mumkin. Aqli zaiflikning bu darajasidagi bolalarning deyarli barchasida harakatlar koordinatsiyasi, aniqligi va tempi buzilgan bo‘ladi.

Harakatlar sekinlashgan, betartib, bu narsa yugurish mexanizmining shakllanishiga va sakrashni o‘rganishga to‘skinlik qiladi. O‘rta darajadagi aqli zaif bolalar xatto o‘smir bo‘lganlarida xam berilgan vazifaga qiyinchilik bilan kirishadilar va uni atrofdagilar yordami asosidagina bajara olishlari mumkin. Ular bir faoliyatdan boshqa bir faoliyatga o‘tishga qiynaladilar. Ba’zilarida harakatlanish rivojlanmaganligi, harakatlarning bir xilligida, ularning tempi sekinligida, sustlik, nokulaylikda namoyon bo‘ladi. Boshqalarida esa ortiqcha harakatchanlik maqsadga nomuvofiklikda, tartibsizlikda, harakatlar kordinatsiyalan- maganlikda namoyon bo‘ladi. O‘z-o‘ziga xizmat ko‘rsatish ko‘nikmalari yaxshi rivojlanmagan. Motorika rivojlanishining qo‘pol nuqsonlarida bu ko‘nikmalar shakllana olmaydi. Ko‘pincha barmoqlarning differensiyalangan nafis harakatlarini talab kiluvchi ko‘nikmalar: oyoq-kiyim ipini bog‘lash, tugmalarni taqish, kiyimdagi ipchalarni bog‘lashni o‘zlashtirish qiyinchiliklar tug‘diradi.

Ba’zi bolalar butun umri davomida maishiy ishlarda nazorat va yordamga muhtoj bo‘ladilar. Bunday bolalarning barchasida diqqate’tibori tarqoq, biror faoliyatga jalb qilish mushkul, ular bir zumda chalg‘ib ketadilar. Diqqat yo‘naltirilgan muayyan predmet, obyekt yokijarayonga ongning aktiv qaratilishining sustligi, tarqoqligi har qanday, hattoki eng sodda maqsadlarga erishishga to‘sqinlik qiladi. Shunga ko‘ra faoliyatning barcha turlarini yetarli darajada o‘zlashtira olmaslik xosdir.O‘rta darajadagi aqli zaif bolalarda ma’lumotlar va tasavvurlar zaxirasi juda kam. Tarqoq tushunchalar hosil bo‘lishi umuman yo‘q yoki keskin chegaralangan. Qabul qilish va xotira yetarli rivojlanmaganligi kuzatiladi. Nutq rivojlanish darajasi turlicha: ba’zilari sodda suhbatlarda ishtirok eta olsalar; boshqalari – fakatgina o‘zlarining birlamchi ehtiyojlari (ovqatlanish, kiyinish, himoya kilish)ni ifodalash uchun yetarli bo‘lgan so‘z boyligiga ega bo‘ladilar. Ba’zilari nutqni hech qachon o‘zlashtira olmasalar-da, oddiy ko‘rsatmalarni tushunadilar va ba’zi qo‘l harakat (jest)lari ma’nosini o‘rgana oladilar.

F 72. Og‘ir darajadagi aqli zaiflik. Go‘daklik yoshda bunday bolalar kechroq (4-6 oylikda va undan kechroq) boshini tutib, mustaqil ag‘darilib, o‘tira boshlaydi. Ularda go-golash, guvranish holatlari deyarli yo‘q, “jonlanish kompleksi” shakllanmaydi. Yurish ko‘nikmasini 3 yoshdan keyin egallaydi. Nutqiy qobiliyat maktabgacha davrning oxirida shakllanadi va alohida so‘zlar ba’zida esa sodda jumlalardan iborat bo‘ladi. Tovushlar talaffuzida sezilarli darajada nuqsonlar mavjud. Umumiy va mayda qo‘l motorika harakatchanligi sezilarli darajada rivojlanmagan, shuning uchun o‘zini boshqarish ko‘nikmalari me’yorida rivojlanayotgan bolalarga nisbatan qiyinchilik bilan va kechroq muddatlarda shakllanadi. Intellektual buzilishlar yaqqol nevrologik patologiyalar: falajlik, parhezlar bilan birga kechadi. Ularda umumiy tana skeleti, bosh suyagi, qo‘l-oyoq, teri-taktil, ichak a’zolarining rivojlanishi va moddalar almashinuvining buzilishi xarakterlidir hamda displastik tana tuzilishi kuzatiladi. Bilish faoliyatining imkoniyatlari keskin pasaygan: sezish, idrok qilish, diqqat, xotira, tasavvur, fikrlash qobiliyati jiddiy ravishda buzilgan bo‘ladi. Eng asosiy xususiyat – bu

mustaqil tushunchali fikrlash qobiliyatining yo‘qligidir. mavjud tushunchalar oddiy, kundalik hayotda ishlatiladigan, doirasi tor so‘zlar ko‘rinishida, nutqiy rivojlanish yuzaki, o‘zining nutqi sayoz, tushunarsiz, biroq kundalik hayot sharoitidagi nutqni tushunish mavjud. Og‘ir darajadagi aqli zaif bolalarning ta’limi o‘z-o‘ziga xizmat ko‘rsatish ko‘nikmalarini mashq qildirish, muloqotni rivojlantirish, atrof-olamda mo‘ljal olish kabi vazifalarni o‘rganish bilan cheklanib qolinadi1 . Bu bolalar korreksion maktabni bitirgach oilada qoladilar, malakali mehnatni talab qilmaydigan ijtimoiy foydali mehnat (masalan, konvertlar yasash, korobkalarni yelimlash va boshqa shunga o‘xshash oddiy mehnat turlari) bilan shug‘ullanadilar.

F 73. Chuqur darajadagi aqli zaiflik - aqliy rivojlanmaganlikning eng og‘ir darajasi. Bunda bola hayotining ilk rivojlanish kunlaridanoq jiddiy nuqsonlarni tashxislash mumkin. Ko‘p sonli belgilari ichida statik va motorika funksiyalarining buzilishlari alohida ajralib turadi: differensiyalashgan emotsional munosabat bildirishda kechikish; turish, yurish ko‘nikmalarni kech namoyon bo‘lishi; guvranish va birinchi so‘zlarni nisbatan kech namoyon bo‘lishi; atrofdagi obyektlar va o‘yinga nisbatan qiziqmaslik. Bunday bolalarning eng og‘irlari yig‘lamaydi, kulmaydi, atrofdagilarni tanimaydi. Hech bir narsa e’tiborlarini torta olmaydi. Faqatgina og‘riqdan ta’sirlanadilar. Ular fazoda mo‘ljal olishga qiynaladilar. Yuz ifodalari ma’nosiz. Iste’mol qilsa bo‘ladigan yoki iste’mol qilsa bo‘lmaydigan narsalarni farqini ajrata olmaydilar. O‘ziga qaratilgan nutqni yoki imo-ishorani tushunmaydilar. G‘azablanish affektlari, o‘z-o‘ziga zarar yetkazish holatlari xosdir. Bu bolalarda sezgi, idrok qilish, xotira, e’tibor, fikrlash jarayonlari keskin buzilgan, sezgirlik chegaralari pasaygan. Ular atrof muhitni tushunishga erisha olmaydi, nutqi juda sekin va cheklangan holda rivojlanadi yoki umuman rivojlanmaydi. Motorika harakatlarini muvofiqlashtirish, ayni vaqtda mo‘ljal olishda o‘ta og‘ir buzilishlar kuzatiladi. Ko‘pincha bu buzilishlar shunchalik og‘irki, o‘z gavda qismini ko‘tara olmaslik tarzida hayot kechirishga majburlaydi. O‘z-o‘zini boshqarishning oddiy, shuhisobdan, gigiyenik ko‘nikmalarni egallash juda sekin va qiyinchilik bilan shakllanadi. Og‘ir aqliy rivojlanmaganlikka ega bolalar, xuddi boshqa bolalarga o‘xshab, jismoniy rivojlanishga qodir. Ular o‘z-o‘zini qisman boshqarishga, muloqot (tushunarsiz nutq yoki nutqsiz imoishora) ko‘nikmalarini egallashga, atrof-olam to‘g‘risidagi elementar o‘z tasavvurlarini kengaytirishga o‘rgatishda yutuqlarga erishish mumkin. Aqli zaif bolalar bilan korreksionpedagogik-psixologik reabilitatsiya ishlarini erta boshlash nuqsonning maksimal darajada tuzatishga va ikkilamchi nuqsonlarni oldini olishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni differensial yondashgan holda korreksion o‘qitish va tarbiyalashda quyidagi vazifalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Respublikamiz hukumati tomonidan qabul qilingan me’yoriy hujjatlarning mazmunmohiyatini to‘la anglagan holda, bo‘lajak mutaxassislar aqli zaiflik darajalarining o‘ziga xos psixologik xususiyatlari, ulardagi psixologik o‘zgarishlar, rivojlanish imkoniyatlari haqidagi bilimlarni talab darajasida o‘zlashtirishlari;

2. Davlat ta’lim talablari asosida, turli darajadagi o‘quv dasturlarining izchilligi asosida korreksion ta’lim va tarbiyaning uzluksizligini ta’minlash;

3. Korreksion o‘qitish, tarbiyalash va rivojlantirish masalalarini to‘g‘ri hal qilishda intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni tabaqalashtirgan holda differensial ta’limni joriy etish hamda intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarning barcha darajalari uchun alohida variativ korreksion o‘quv dasturlarini yaratilishi;

4. Yengil, o‘rta, og‘ir darajadagi aqli zaif bolalarning o‘ziga xos aktual taraqqiyot imkoniyatlarini hisobga olgan holda korreksion ta’lim-tarbiyani bolaning “erishilgan” taraqqiyot darajasiga asoslanib emas, balki bolaning “Yaqin vaqtlarda rivojlanishi mumkin bo‘lgan darajaga” asoslanib tashkil qilinishi;

5. Korreksion o‘qitish, tarbiyalash va rivojlantirish vazifalarining har birini o‘zaro aloqadorlikda uyg‘unlashtirish asosida intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni har tomonlama rivojlantirilishi;

6. Intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarning ota-onalarini va keng jamoatchilikni jarayonga faol jalb qilish asosida hamkorlik ishlari to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishi lozim.

Intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarni differensial yondashgan holda korreksion o‘qitish va tarbiyalash masalalarini adabiyotlar va ilmiy-tadqiqot manbalari asosida differensial o‘qitish borasida ***quyidagi tavsiyalarni belgiladik***:

* Yengil, o‘rta, og‘ir darajadagi aqli zaif bolalarning o‘ziga xos aktual taraqqiyot imkoniyatlarini hisobga olgan holda korreksion ta’lim-tarbiyani bolaning “erishilgan” taraqqiyot darajasiga asoslanib emas, balki bolaning “Yaqin vaqtlarda rivojlanishi mumkin bo‘lgan darajaga” asoslanib tashkil qilinsa, kutilgan natijalarga erishiladi.

* Aqli zaif bolalarning maktabgacha yosh davridan boshlab ta’lim-tarbiya olishlari ijobiy hal etilsa, shart-sharoitlar yaratib berilsa, korreksion o‘qitish, tarbiyalash va rivojlantirish vazifalari samarali hal etiladi.

* Korreksion o‘qitish va tarbiyalash vazifalari har xil yo‘nalishlarda (jismoniy, gigiyenik tarbiyalash, savodga tayyorlash, elementar matematika, mehnat ko‘nikmalari, tasviriy faoliyat, davolovchi-himoyalovchi kompleks mashqlar, nutq o‘stirish, logopedik, ritmika mashg‘ulotlari va boshqalar) variativ dasturlar asosida olib borilsa, aqli zaif bolalarning ikkilamchi nuqsonlari imkon darajada bartaraf etilishiga erishiladi.

* Kompetensiyaviy yondashuv asosida korreksion maktablarda beriladigan bilim, ko‘nikma, malakalar mos va sifatli bo‘lishi ta’minlansa, aqli zaif bolalar mustaqil hayotga tayyorlanadi, mustaqil hayotga moslashish jarayonlari yaxshi kechadi, jamiyatdagi roli va o‘rnini topadi.

Yurtimizda bunday bolalarning sog‘lom tengdoshlari kabi differensial ta’lim-tarbiya negizida mos va sifatli o‘qitilishi va tarbiyalanishi masalalari ijobiy hal etiladi, pirovard natijada esa aqli zaif bolalar muayyan bir kasb-hunarning egasi bo‘lib, hayotda mustaqil faoliyat yurita oladilar. Intellektual kamchiliklari bo‘lgan aqli zaif bolalarning ota-onalarini va keng jamoatchilikni jarayonga faol jalb qilish asosida hamkorlik ishlari to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishi lozim.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’Iim to‘g‘risida» Qonuni. - T., 2020
2. ”Bola huquqlari kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. T., O‘zbekiston, 2008.
3. O‘zbekiston Respublikasida nogironlami ijtimoiy himoya qilish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, T., O‘zbekiston, 2008.
4. Aytmetova. S. Sh Oligofrenopedagogika. - T., 1994.
5. Вайсман. Н.П. “Психология умственно отсталых детей”. - М., 1997.
6. Гаврилушкина. О.П. Соколова. Н.Д. «Воспитание и обучение умственно отсталых дошкольников». - М., 1985.
7. С.Д. Забрамная. Психолого-педагогическая диагностика умственно отсталого развития детей». - М., 1995.
8. Основы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии Учебное пособие. Под ред. Б.П. Пузанова. Издательский центр "Академия", 2001.
9. Катаева. А.А. Дидактические игры и упражнения в обучении умственно отсталых дошкольников». Книга для учителя М., 1993.
10. Маллер А.Р. Обучение, воспитание и трудовая подготовка детей с глубокими нарушениями интеллекта. М., «Педагогика», 1988.
11. P. Pulatova Maxsus pedagogika (Oligofrenopedagogika). T.: «G‘afur G‘ulom», 2007.